O APARIȚIE EDITORIALĂ DE EXCEPȚIE: TORA ȘI HAFTAROT

Autor: Claudiu Coman | 22 septembrie 2022

Au trecut mai bine de două decenii de la celebra lansare a traducerii Înaltpreasfințitului Bartolomeu Anania a *Bibliei*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Evenimentul editorial anunța atunci o renaștere a preocupărilor de a pune la dispoziția cititorului român, indiferent de apartenența confesională, o traducere care se dorea a fi cât mai fidelă originalului. Mă întrebam și atunci, cum, de altfel, mă întreb și acum: care original? Textele biblice originale s-au pierdut definitiv în negura vremii, astfel că descoperirea manuscriselor de la Qumran a fost providențială; un adevărat eveniment care a oferit cercetătorilor textului sacru motive de bucurie: după o perioadă lungă și încețoșată aveau ocazia, în sfârșit, să compare variante ale edițiilor moderne cu cele folosite de comunitatea esenianã. Astăzi avem ediții ale *Scripturii* deosebit de valoroase. Nu este vorba despre cuantificarea calitativă sau cantitativă a textului în sine. E vorba însă despre ediții ce beneficiază de un bogat aparat critic. După cum am putut constata, valoarea unei traduceri (ce se revendică a fi cât mai fidelă originalului) nu constă în textul în sine, ci în modul în care strădaniile editorului ne fac accesibile noi căi hermeneutice. Și, bineînțeles, cu cât variantele textuale sunt specificate la subsol, cu cât informațiile și comentariile adiacente sunt mai bogate, cu atât imaginea de ansamblu devine mai plină de culoare, căpătând sensuri teologice care, în dese rânduri, îi uimesc până și pe specialiști.

Din acest motiv, ediția îngrijită de regretatul mitropolit al Ardealului, Bartolomeu, reprezintă un punct de cotitură, la care, rând pe rând, s-au adăugat alte eforturi traductologice. Astfel, între 2004 și 2008 apăruse târziu, dar după o așteptare ce a meritat, traducerea *Septuagintei*, în opt volume, dintre care, volumul 4 și volumul 6 în două tomuri. Proiectul, inițiat de patristicianul Cristian Bădiliță, ajutat de distinsele Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, cărora li s-a adăugat și preotul Ioan-Florin Florescu, este în continuare o ediție de neocolit pentru orice curios, fie el creștin sau nu, doritor să descifreze *tainele* izvorâte din *Taină.* Însă importanța acestor volume a fost aceea că în special Părinții răsăriteni au urmat o hermeneutică construită pe acest text.

Încă de atunci, excelenta echipă spunea că efortul va fi completat de o traducere a textului ebraic. Important, desigur, și pentru creștini, varianta ebraică a fost pe nedrept sortită unei ignoranțe nejustificate. Motivele sunt numeroase, dar nu este cazul să intru în detaliile cu specific istoric aici. Este important să menționez faptul că în ultimii ani, grație efortului unei echipe de cercetători, reputați specialiști autohtoni în Vechiul Testament și, implicit, în studiul limbii ebraice biblice, sub patronajul editurii Humanitas care și-a asumat implicarea în acest proiect de o asemenea amvergură, în 2017, deci la nouă ani de la finalizarea traducereii *Septuagintei*, apărea primul volum, dedicat *Genezei după textul ebraic*; iarăși, aceleași distinse specialiste în domeniul biblic, Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, și-au asumat, profesionist, coordonarea seriei din care, până la această dată, au apărut trei volume, respectiv *Geneza*, *Exodul și Leviticul*, *Numerii și Deuteronomul*, adică, pe scurt, *Pentateuhul*. Ediția aceasta, la fel ca cea a *Septuagintei*, beneficiază de un important aparat critic, asemănător celui inițiat în Biserica Romano-Catolică de preoții Alois Bulai și Eduard Pătrașcu sau de efortul creștinilor evanghelici autohtoni de a revizita *ediția Cornilescu* și de a o îmbunătăți, pentru a fi utilă astăzi.

Desigur, aici am creionat câteva dintre eforturile remarcabile ce s-au concentrat în jurul Sfintei Scripturi, la care s-ar putea adăuga *piatra din capul unghiului*, respectiv proiectul-mamut al editării critice al *Bibliei de la 1688*, apărută în vremea lui Șerban Vodă Cantacuzino, și pe care echipa de filologi și bibliști, coordonați de eminentul profesor și filolog ieșean Eugen Munteanu, au redenumit-o *Monumenta Linguae Dacoromanorum*. Iarăși, nu este loc aici decât pentru o simplă trecere în revistă a acestor grandioase proiecte.

Însă, cu toate acestea, o traducere care să pună la dispoziția cititorului pasionat de limba ebraică biblică textul bilingv al *Scripturii* lipsea. Motivele sunt lesne de înțeles: piața ideilor – ca să folosesc o expresie inspirată de Horia-Roman Patapievici – este aproape inexistentă în România. Volumele bilingve înseamnă și un efort consistent. Așa că, apariția în acest peisaj deșertic a *Torei și Haftarot* este cu atât mai binevenită, cu cât lipsa acesteia se resimțea și în cercurile specialiștilor, dar și în cele ale micii comunități evreiești din România.

Unii pași – mici, e drept – au fost deja făcuți și au venit ca o prefață la evenimentul editorial despre care vreau să spun câteva cuvinte. Astfel, în anul 2020, prin grija deosebită a profesoarei Madeea Axinciuc, un grup de cunoscători ai limbii ebraice biblice – mulți dintre ei masteranzi și doctoranzi ce s-au format la cursurile de Ebraică biblică și Literatură biblică la Universitatea din București – au editat primul volum din *Cartea Psalmilor (Sepher Tehilim)*, după ce, la prestigioasa editură a Universității din București apăruseră deja *Cartea lui Yona* și *Cartea Ruth*. În proiect, un sprijin important l-a generat prezența ochiului critic și cunoscător al Prim-Rabinului Rafael Shaffer. Oricum, așa cum se întâmplă de obicei, proiectul a fost greu de dus la capăt, fie și

pentru că, după cum se știe, lipsa fondurilor pentru cercetarea filologică, teologică și biblică este acută.

Astfel că, eruditul rabin Șlomo Sorin Rosen și-a asumat traducerea, transliterarea și adnotările pentru această ediție a *Torei și Haftarot*. De ce nu doar *Tora*? Pentru că materialul din jurul acesteia beneficiază de acele *haftarot*, adică de adevărate pericope din Cărțile profetice, asociate de tradiția iudaică *Torei*. Cititorul român are la dispoziție un text amplu adnotat cu adevărate *apoftegme* rabinice din *Talmud*. Pentru muzicalitatea textului, editorii au transliterat textul, așa încât oricine poate încerca să citească în variantă ebraică ceea ce Dumnezeu ne-a transmis. Un astfel de eveniment rămâne însemnat în cultura noastră și – cred cu convingere – trebuie asumat și asimilat de evrei și de creștini, în vederea realizării unui dialog necesar și al unei fraternități pe care au experimentat-o comunitățile creștine din perioada apostolică.

***Tora și Haftarot*, traducere, transliterare și adnotări după surse iudaice de rabin Șlomo Sorin Rosen, Jewishbooks, 2022, pp. 1135.**

Imagine: Unsplash